

СТАНОВИЩЕ

по конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“
по научна специалност „Документалистика, архивистика, палеография,
вкл. историография и изворознание“, професионално направление 2.2. История и
археология, обявен за нуждите на Секция „Културна история на балканските
народи“ при Института по балканистика с Център по тракология
(ДВ, бр. 52/30.06.2017 г., с. 41)

Единствен кандидат в конкурса за професор към Секция „Културна история на балканските народи“ е доц. дин Орлин Събев. Кандидатът в момента е на щатна работа в Института по балканистика с Център по тракология и е утвърден учен с разпознаваемо и плътно участие в академичния диалог, центриран около съществени теми на културното и общественото развитие на балканските народи в периода на османското владичество (XV-XIX век). На 14 април 2015 г. Орлин Събев защити дисертация на тема „Робърт колеж: Образователни идеали, политики и резултати (60-те години на XIX – 30-те години на XX век)“ за придобиване на научната степен „доктор на науките“ по научно направление 2.2. История и археология от област на висше образование 2. Хуманитарни науки, специалност „Нова и най-нова обща история“. Трудът е отпечатан от утвърдени академични издателства на български и английски език и получава позитивни отзиви в средите на учените, ангажирани с тематиката на образователната модернизация на Балканите през XIX век.

В настоящия конкурс доц. дин Орлин Събев участва с три монографии, двамадесет студии и статии (част от които са отпечатани в няколко издания и на различни езици), четири енциклопедични статии, два отзива за книги. Всички представени материали са от периода след първата хабилизация на кандидата – 2006 г. Част от тях тематично са свързани с въпросната хабилизация и с доктората, защитен през 2015 г. С оглед на настоящата процедура тези трудове са разгледани контекстуално. По същество основен обект на настоящия анализ са проучванията на доц. дин Орлин Събев, които „не повтарят представените за придобиване на образователната и научна степен *доктор*, на научната степен *доктор на науките* и за заемане на академичната длъжност *доцент*“ (чл. 29, ал. 1, т. 3 от ЗРАСРБ).

В съответствие с изискванията за присъждане на най-престижното научно звание кандидатът е подготвил *монографичен труд* по тема, която е различна от тематиката на изследванията, върху чиято основа е придобил докторските си степени и доцентското си звание. „Книгата и нейният храм (История на османските библиотеки в България)“ е иновативно проучване, съдържащо всички формални и съдържателни белези на приносна монография по значим научен проблем. Основен обект на изследването са османските частни и обществени библиотеки, поддържали жива писмената култура на доминиращата етно-религиозна общност в българските земи през XV-XIX век. При все че темата е интерпретирана частично и преди появата на новата монография на доц. дин Орлин Събев, библиотечната проблематика с османски адрес в случая е интерпретирана от много нови разрези и при привличане на значителен обем неизползвани и/или малко познати източници – архивни и

книжовни. Нова е и методиката – и то в два аспекта. Първо – подходът на автора включва анализ на данните за османското библиотечно дело във връзка с образователните практики и идеологии. Второ – осъществено е креативно „засичане“ между резултатите от количествени и качествени анализи на достъпните данни за библиотеки, книги и свързани с тях книжовни общувания. В резултат на това „засичане“ са се очертали нови визии за начините, по които функционира знанието в османското общество и за пътищата на невидимата (на моменти), но реална и необратима модернизация на колективното битие на балканците през XVIII и XIX век.

Структурата на монографията, научният апарат и всички останали компоненти на метатекста, прецизният език и премерените формулировки на научните концепции са само част от елементите на *историописния перфекционизъм*, които създават устойчиво впечатление за добре свършена научна работа и за овладяна академична вещина. В съдържателен план приемам тезата за тясната връзка между личните и публичните библиотеки в този специфичен период от развитието на книжнината по българските земи. Основателни са съжденията на автора и по отношение функционалната обвързаност на библиотеките и образователните институции на османците. Това обстоятелство е валидно и за българските културни практики в периода на първопоявата на печатната книга и модерното образование през Възраждането.

Особено висока оценка заслужава пунктуалността, с която доц. дин Орлин Събев е издирил данни и е описал библиотеките и съдържащите се в тях книги в ред селища, намиращи се в днешната територия на България – Русе, София, Търново, Видин, Никопол, Пловдив, Стара Загора, Провадия, Ямбол, Плевен, Варна и др. Успешните опити да се „разгърне“ съдържанието на библиотечните фондове и да се осъществят анализи на принципите на подбор и комплектуване на ръкописите и изданията провокират любопитни и полезни съждения и изводи. Успоредните „прочити“ на някои библиотечни каталози също са сред част от находките на задълбоченото проучване. Впечатляващо е и умението на автора да работи еднакво продуктивно с български, османотурски, западноевропейски източници, както и с разножанрови извори – мемоари, библиографски списъци, статистически данни, кореспонденция, официални регистри, публицистика и други интерпретативни текстове. Като иновативен подход за българската историопис може да се приеме и илюстрирането (визуално и с подobaващо изложение) на пространствата, обитавани от османските книги през проучвания период. Макар и черно-бели, приложените изобразителни материали придават допълнителна плътност и убедителност на авторските съждения и тези.

Внимателното вглеждане върху като цяло оскъдните данни за библиотечното битие на книгите в османските общности по българските земи през XV-XIX век е провокирало основателни (хипо)тези за статута и интелектуалния хоризонт на собствениците и ползвателите на библиотеките. Обзорите на предпочитани заглавия и тематични групи от ръкописи и печатни издания също конструират адекватни на културната ситуация представи за това кой и какво чете в османското общество, как и защо се поддържат определени книжовни колекции, кога и откъде проникват

външни влияния в по правило консервативното и капсулирано общество на доминиращата етно-религиозна общност в Османската империя.

Включените в основното изложение 20 таблици и 15-те допълнителни таблични приложения са резултат от неимоверен прецизен труд върху първоизворите. Макар и анализирани в монографията, тези допълващи елементи на книгата са основа и за последващи разреза на тематиката, обвързана с образователното съдържание на училищата в османското общество, с битието на книгата в частния дом и в публичното пространство, с ролята на знанието и религията в интелектуалния живот и във всекидневните контакти в османското общество. Извън споменатото, фактичността на новата монография на доц. дин Орлин Събев очертава още по-ясно част от водещите пътища на идеите и представите, на традициите и промените, на езиците и говорите, на грамотността и невежеството, на институциите и персоналиите, движили битието на балканците през петте века на Късно Средновековие и Ранна Модерност, традиционно обозначавани в родната ни историопис с термина османско владичество.

Шест от приложенията към материалите по процедурата статии и студии също са свързани с библиотечната сюжетика на визирания монографичен труд. Те са публикувани в престижни издания и представят тезите на автора на няколко основни езика, с които той работи – български, турски, английски. За мен лично особен интерес представлява *статията за четири регистрирани случая на кражби на книги в Истанбул през XIX век*, по които са водени съдебни дела и е доказана виновност на деянието. Освен логичното съображение за високата цена на книгите по това време, в проучването е направен точен профил на крадците – любопитни хора с реални интелектуални потребности, които обаче са платили висока цена за нелегитимното си сдобиване с книги – затвор или каторжен труд.

Табуизираната в историческата ни наука до преди четвърт век тема за *сексуалността и проституцията* също е представена в творчеството на доц. дин Орлин Събев с няколко статии. В тях, на основата на автентични и разнообразни първоизвори, авторът представя както неоспорими факти, така и ред градски легенди, обгръщащи прастарата професия, свързана с продажба на еротични удоволствия. Както повечето теми, включени в изследователското поле на учения, и проблемът за сексуалността и проституцията се движи от отделни казуси към обобщаващи обзори. Такъв характер има приносната студия „Власт и неподвластни страсти: проституцията в османското общество (XVIII век)“, която предстои да бъде отпечатана в списание „Български фолклор“. Като цяло, този прецизен текст на доц. дин Орлин Събев очертава още една от линиите на „отваряне“ на османското общество към част от нормите и регулациите, присъщи на Модерността. Макар и деликатна, материята, отнасяща се до платената любов засяга широк кръг от динамични и платежоспособни „потребители“, под чиито натиск именно през XVIII век се осъществява придвижването от пълна криминализация към частична правна регулация на феномена проституция. В това отношение Османската империя (особено на Балканите и в столицата) не остава встрани от тенденциите в останалата част на Европа.

Извороведските статии, както и документалните публикации на кандидата също отговарят на най-строгите академични норми. Всеки един от тези текстове има собствен принос в интерпретирането на съответната тематика. Тук, наред с допълващите монографичните изследвания за османските библиотеки и за Роберт колеж, бих добавила като открояващи се статията за социално-демографското развитие на село Чикендин/Лиляк (Търговищко) и студията за мнимото поругаване на костите на турските войници и офицери, загинали при Плевен през 1877 г. Привидно противостоящи си като жанр, сюжетика и метод(и) на проучване, двата визири текста са подвластни на една обща нравствена парадигма – съзнанието за отговорност на учения към паметта на предходните поколения, за когото миналото не е само купове факти и верижки от еднотипни данни. Само за истинския хуманитарист тези купове и верижки не са само сухи статистики, а живи човешки съдби, върху които се упоават и съвременните ни ориентири за добро и зло, трайно и преходно, земно и отвъдно. Наличността или отсъствието на споменатата морално/ценностна ос в проучванията, по мое мнение, е сред най-важните индикатори за смислеността на създадените след упорно издирване, осмисляне и писане наши исторически трудове. Както споменах по-горе, в творчеството на доц. дин Орлин Събев тази ос е не само налична, но и осезаема, индивидуално оцветена и видимо втвърдяваща се с годините. Последното е естествено, когато се претендира за най-високата академична длъжност и то по толкова сложна научна специалност.

В допълнение на казаното си позволявам да отбележа, че високо ценя *участието на доц. дин Орлин Събев в научния живот*. Неговите доклади и презентации на научните симпозиуми и конгреси винаги са посрещани с внимание и са предизвиквали положителен отзвук. Разпознаваемото му присъствие в средите на османистите, работещи в България и в другите европейски страни, е ясен знак за академични постижения и за реално влияние на тезите и проучванията му. От съществено значение са усилията на кандидата за издирване извори за България в османските архиви и библиотеки и за вграждането им в знанието за националната ни история. Като препоръка ще отбележа необходимостта (по мое мнение) за по-осезаеми паралели между случващото се в османските общности по българските земи и останалите поданици на Османската империя – българи, гърци, евреи, арменци и др. На моменти обзорите на доц. дин Орлин Събев създават впечатление за изолираност и самодостатъчност на османското в пределите на балканското. А обективната ситуация, знайно е, е определено по-сложна и по-взаимообвързана.

Цялостната ми преценка за научните приноси и академичните активности на доц. дин Орлин Събев е подчертано позитивна. Приемам, че представените трудове, както и участието му във всички основни форми на научния живот на Института по балканистика и на общността на османистите във висока степен покриват стандартите за придобиване на академичната длъжност професор. Убедено гласувам с **ДА** по настоящия кадрови казус и препоръчвам Научния съвет на Института да избере доц. дин Орлин Събев за **професор**.

София,
3 ноември 2017

проф. дин Вера Бонева

Становище от проф. дин Вера Бонева по конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ за нуждите на Секция „Културна история на балканските народи“